

Vrije partnerkeuze – de heteronormativiteit voorbij?

Joke Swiebel

Congres Vereniging voor Vrouw en Recht ‘Clara Wichmann’, 15 oktober 2009 te Utrecht

Deze titel suggereert dat - bijvoorbeeld in Nederland - de partnerkeuze in grote mate vrij is, d.w.z. beschermd tegen homo-discriminatie, en dat een keuze voor een relatie met een persoon van hetzelfde geslacht op gelijke behandeling aanspraak mag maken.

Op het eerste gezicht is dat ook zo. Met de openstelling van het huwelijk per 1 april 2001 schreef Nederland geschiedenis. Velen zien de openstelling van het huwelijk als de kroon op de homo- en lesbo-emancipatie. Inmiddels hebben zes andere landen ook deze stap gezet (België, Canada, Spanje, Zuid-Afrika, Noorwegen, Zweden.), en is in pakweg 30 landen enigerlei vorm van geregistreerd partnerschap mogelijk, hetzij alleen voor man-man en vrouw-vrouw relaties, hetzij ook voor hetero-relaties.

Drie kanttekeningen

1. Is de openstelling van het huwelijk inderdaad het sluitstuk van het wegnemen van juridische ongelijkheden, kroon op de emancipatie, verzekeren van de mensenrechten ook van homoseksuelen. M.a.w. wat mankeert er nog aan?
2. of betekent de openstelling van het huwelijk het inlijven van de homo's en lesbo's bij dat deel van de samenleving dat de ijzeren steunpilaar van de heteronormativiteit vormt. (Komrij).
3. Bezien van en wat grotere afstand (naat tijd en plaats) wat is er nodig als voorwaarde voor het bereiken van een vrije partnerkeuze los van sekse of seksuele gerichtheid?

Kanttekening 1 : Sluitstuk ?

De retoriek van de homobeweging en van de overheid luidt: We zijn nu in de derde fase van de emancipatiestrijd. De eerste fase was die van de afschaffing van de strafwettelijke verboden (248 bis WvS). Wettelijke gelijkstelling is de tweede fase; deze is nu zowat afgesloten; 3^e fase gaat over sociale acceptatie. “Gewoon Homo zijn”.

Daar is nog wel wat op af te dingen:

- Losse eindjes en rariteiten (Erkenning op de Ned. Antillen en Aruba, de weigerambtenaren, ongelijkheid in het afstammingsrecht).
- Belangrijke ongelijkheid zit ook in Europese regels voor vrij verkeer. Richtlijn 2004/38. Welke soorten partners hebben recht op ‘automatische’ toegang en verblijf
 - art. 2 (2) a : de echtgenoot – niet gedefiniëerd.
(Minstens 11 lid-staten erkennen in dit kader een buitenlands homohuwelijk niet).
 - art. 2 (2) b : de geregistreerde partner, mits het gastland geregistreerde partnerschappen kent en die gelijk stelt aan het huwelijk.
(Gaat op in 10 landen).

- partner in een deugdelijke bewezen duurzame relatie; gast land moet entree en verblijf vergemakkelijken, persoonlijke situatie nauwkeurig onderzoeken en ev. weigering motiveren (in meeste lid-staten zijn er geen duidelijke regels).
- Oplossing – wederzijdse erkenning - nog niet in zicht
Wel voor rijbewijzen, niet voor huwelijken.
- Idem op wereldschaal. Haags Verdrag inzake de voltrekking en de erkenning van de geldigheid van huwelijken, uit 1978 : in principe erkenning van in een ander land gesloten huwelijk, maar bevoegdheid uitzondering te maken op basis van overwegingen van openbare orde.
Article 14
A Contracting State may refuse to recognize the validity of a marriage where such recognition is manifestly incompatible with its public policy ("ordre public").
- Recente kabinetsbesluit (Brief aan de kamer getiteld ‘Kabinetsaanpak huwelijks-en gezinsmigratie, d.d. 2 oktober 2009; [zitting 2008-2009, nr. 32105, nr.1]) geeft aan dat in de Ned. politiek de waarde van vrije partnerkeuze flink op de tocht staat. Gaat over importbruiden uit Marokko en Turkije, maar toch. Nu wordt het neef-nicht huwelijk ook in het Ned. familierecht verboden. Principieel hellend vlak. Zie hoofdartikel NRC (5-10-2009) En nog een rariteit, het verbod van huwelijk tussen neef en nicht, geldt straks ook voor twee nichten die neven van elkaar zijn?

Kanttekening 2: Verkapte hetero-dwang?

Huwelijksregels dienen ter bescherming van de zwakste partij, i.c. de vrouw. De vrouw die zich zelf willens en wetens (of door maatschappelijke druk) afhankelijk maakt door kinderen krijgen en verzorgen bovenaan haar prioriteitenlijstje te zetten ten koste van het behoud van haar economische zelfstandigheid. Veel elementen in het huwelijksrecht dienen ter correctie op deze ongelijkheid, m.n. onderhoudsplicht, allerlei subsidies, regels bij scheiding en overlijden. Er zijn de nodige modernisering doorgevoerd, zoals man niet langer hoofd van de echtvereniging, opheffen handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw, en gelijke behandeling in de sociale verzekeringen en belastingen. Maar het kostwinnersmodel bestaat nog steeds, zij het in een nieuw jasje.

Er zitten ook regelingen in die gebaseerd zijn op de veronderstelling van de besparende werking van de gemeenschappelijke huishouding. Klopt als je traditioneel heel veel dingen samen doet. Maar samenwonende homo's en lesbo's hebben ieder een eigen baan en een eigen volwaardig leven, waarom zouden ze stelletje gaan spelen?

Maar waarom zouden man-man relaties en vrouw-vrouw relaties in deze mal passen?.

Net als veel hetero's trouwens. De populariteit van het huwelijk is dan ook enorm afgenomen.

Cijfers:

* Aantal huwelijk per 1000 inwoners is met de helft gedaald;

1970 : 9,5

2008: 4,6

* Aantal kinderen geboren uit niet-gehuwde moeders(per 1000 levensgeborenen)

1950 : 14,9
1980: 41, 1
2008: 412,4 (dus 41 % van de babies!)

* In 2008 werden er 74.030 huwelijken gesloten, waarvan 1418 huwelijken tussen personen van hetzelfde geslacht.(Als het waar is dat 5 % van de bevolking homo is, en de huwelijksgeneigdheid is even groot dan hadden dat er 3 x zo veel moeten zijn).

Het lijkt wel een samenzwering om homo's in het huwelijksmodel te persen (Komrij)
Enige voorbeelden.

Pensioenen

Veel mensen wonen samen, in allerlei losse vormen, al dan niet met een notarieel relatiecontract, maar bedenken zich wel tweemaal alvorens naar het stadhuis te rennen. Of ze gaan toch overstag, bijvoorbeeld omdat regelingen veranderen. Voorbeeld ABP. Samenlevers kunnen hun partner alleen als rechthebbende voor het nabestaandenpensioen aanwijzen als er sprake is van onderhoudsplicht en van op één adres wonen; was vroeger niet zo. Bij een huwelijk of een geregistreerd partnerschap is er overigens geen plicht tot samenwoning.

Bijstandsuitkeringen. Ook hier wordt je tot onderhoudsplicht gedwongen, ook al wil je die niet.

Erfrecht. Maar velen zijn officieel alleenstaand, terwijl we wel "iemand" "iets" hebben, maar vissen achter het net bijvoorbeeld bij de vrijstellingsbedragen voor het successierecht. Ook recente versoepeling lost dit probleem niet op.

(Wetsvoorstel uit april 2009: **Tarieven omlaag en vrijstellingen omhoog**

De tariefgroep 'overige verkrijgers' waarbij de verkrijgingen worden belast tegen een tarief van 41% tot 68%, verdwijnt. Het tarief voor partners en kinderen gaat omlaag naar 10% over verkrijgingen tot € 125.000 en 20% over verkrijgingen vanaf € 125.000. Verkoopingen door andere verkrijgers worden belast tegen 30% en 40%. De vrijstelling voor partners gaat omhoog naar € 600.000 en voor kinderen en kleinkinderen naar € 19.000. Voor andere verkrijgers wordt deze verhoogd naar € 2.000)

(D66 en CISA willen dan alleenstaanden erfgenaam mogen aanwijzen die als partner wordt behandeld; gaat vast niet door, kabinet heeft voorwaarden fiscale partnerschap zojuist verscherpt; onderhoudsplicht is nu voorwaarde).

Conclusie: de openstelling van het huwelijk heeft alleen in schijn de vrije partnerkeuze verruimd. De scheidslijn tussengehuwden en ongehuwden is verplaatst. Homo's vroeger per definitie ongehuwd, mogen nu naar de andere kant van de streep, een klein deel van hen doet dat ook, terwijl hetero's en masse de andere kant op vluchten. Om daar te ontdekken dat het sjabloon ongehuwd geen recht doet aan hun variëteit van levenskeuzes en het ze materieel vaak in de kou laat staan. Door de homo's tot het huwelijk toe te laten is de afstand tussen gehuwen en ongehuwden alleen maar vergroot!

Helaas heb ik de tijdgeest tegen. Discussie lijkt haast wel achterhaald.

Nostalgie gebeld in COC brochures over het zgn. blokkendoos model.

Kennelijk is er ergens in de jaren 80 iets gebeurd waardoor dit hopeloos ouderwets werd

Opvallend dat we niet precies weten wat er nu eigenlijk is gebeurd? Heeft de

vrouwenbeweging de modernisering van het huwelijk binnengehaald ten koste van de

homo's, die met nu "er onder" heeft? Of zie ik spoken ?

Kanttekening 3. Van enige afstand bezien.....

Laten we NL anno 2009 even los en kijken we naar andere landen en andere tijden dat is de openstelling van het huwelijk helemaal niet het belangrijkste middelen om vrije partnerkeuze, vrij van homodiscriminatie, vrij van hetero-normativiteit, te bereiken.

De-criminalisering – in NL speelt dit al niet meer sinds 1811. Wel probleem van discriminatie in de leeftijdsgrenzen (1911 tot 1971). Maar op mondiale schaal nog in 2/3 van de landen. Daarom hiermee beginnen. Zie verklaring AVVN dec. 2008.

Bescherming tegen discriminatie en geweld, hetzij van medeburgers hetzij van de overheid. *Hate crimes* enorm probleem. Onzichtbaarheid. Bestrijding veronderstelt minimaal niveau van rechtsstatelijkheid. Ontbreekt vaak.

Ook in Ned. Bij uitgaansgelegenheden en in buurten. Aan de openstelling van het huwelijk heb je weinig als je je buurt wordt uitgetreiterd en niemand je in feite te hulp komt. Vrije partner keuze ruilen tegen onvrijheid van keuze van woonplaats. Is natuurlijk in feite altijd zo. Stadslucht maakt vrij!

Vrijheid van vereniging en vrijheid van informatie. Want als er geen beschermde plekken zijn waar je veilig een partner kunt zoeken, schiet het ook niet op. Vergunningen/erkenning voor verenigingen en ontmoetingsgelegenheden (de zgn KG van het COC is ook nog maar 30jr. geleden opgelost). Verkrijgbaarheid van betrouwbare informatie (vgl. Litouwen; Wet op de bescherming van minderjarigen tegen de schadelijke effecten van publieke informatie, juli 2009, en nieuw wetsvoorstel strafbaarstelling openbaar promoten homoseksuele relaties.) maar denk ook aan de uitzonderingspositie van het bijzonder onderwijs in Nederland.

Kortom, decriminalisering, bescherming tegen geweld en discriminatie, en vrijheid van informatie en vrijheid van vergadering zijn basisrechten die vervuld moeten zijn wil je als homo of lesbo de wijde wereld in kunnen trekken op zoek naar een partner. Juridische erkenning en bescherming van die relatie (als je hem vindt en behoudt....) is iets van later zorg, en voor vele homo's en lesbo's in grote delen van de wereld niet meer dan een luxe probleem.

Amsterdam,
JS 15.10.09